

Platform Monumententoezicht over vergunningvrij bij monumenten

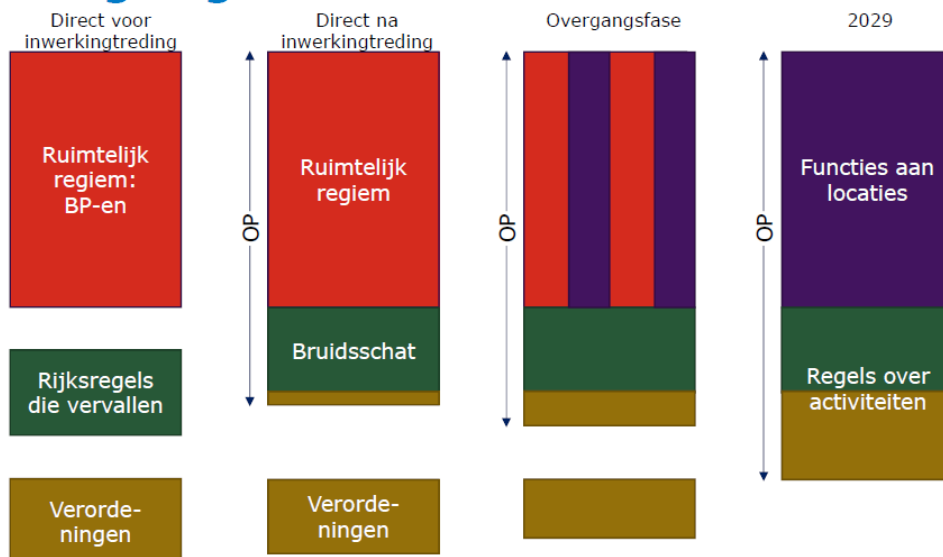
‘Voor het vergunningvrij (ver)bouwen verandert er door de Omgevingswet inhoudelijk vrijwel niets. Wat er wel verandert is dat er andere criteria zijn voor de vraag of iets vergunningvrij is voor bouwen of voor een omgevingsplanactiviteit (“de knip”). Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de bouwtechnische afweging en de planologisch/esthetische afweging of de activiteit zonder voorafgaande toestemming (vergunning) mag worden gerealiseerd’. Aldus Wico Ankersmit aan het begin van de kennisbijeenkomst van het Platform Monumententoezicht 13 maart jongstleden.

Nu en toekomstig boeiend thema

Wanneer zijn maatregelen aan een monument vergunningvrij? Niet alleen op dit moment een actueel thema, maar ook toekomstige regelgeving, bleek tijdens de bijeenkomst van het Platform Monumententoezicht 13 maart jongstleden. Wico Ankersmit, directeur van de vereniging Bouw- en Woningtoezicht Nederland trapte af met allereerst een overzicht van de stand van zaken rond de Wet Kwaliteitsborging (Wkb) voor het bouwen en de actualiteit van het Bestuursakkoord Rijk - VNG. Onder andere over de rol van de gemeente onder de Wkb zijn in de Eerste Kamer vragen gesteld, die nu wachten op beantwoording. Ondertussen is VNG bezig met een ‘plan B’: als de private kwaliteitsborging niet doorgaat, is een forse inspanning in de kwaliteitsverbetering van het gemeentelijk bouwtoezicht onvermijdelijk.

Overgangsfase

Wico Ankersmit ging daarna in op de aanstaande Omgevingswet. De inwerkingtreding staat gepland op 1 januari 2021, met een lange overgangsfase (tot 2029). Dat heeft te maken met de zogenoemde ‘bruidsschat’ van regels die nu nog door het Rijk gesteld worden, maar uiterlijk in 2029 vervallen. Deze overgang van bevoegdheden geeft de gemeente tal van mogelijkheden in de keuze welke regels wel, of niet worden gesteld. Gemeenten hebben tot 2029 tijd om alles te implementeren, aldus Ankersmit. Hij behandelde vervolgens enkele facetten van de Omgevingswet, die fysieke aspecten betreffen: activiteiten zonder gevolgen, en activiteiten met gevolgen. Daarbij vormen zich drie categorieën, te weten ‘vergunningvrij’, ‘meldingsplicht’ en ‘vergunningplicht’.

OPA

Wico Ankersmit besprak daarna de Omgevingsplanactiviteit (OPA). Dat betreft een activiteit in relatie tot het Omgevingsplan, dat bepaalt dat er een vergunning nodig is wanneer deze in strijd is met het omgevingsplan. Geen OPA, dan vergunningvrij. Het is aan de Gemeenteraad te bepalen of bij een OPA een uitgebreide procedure moet worden gevolgd: dat zou bijvoorbeeld mogelijk zijn voor monumenten.

Wat straks vergunningvrij is, is:

- 1) **Bouwtechnisch:** Bouwbesluit nieuwe stijl wordt geregeld wat vergunningvrij mag.
- 2) **Planologisch:** Daarnaast mag vergunning worden gevraagd in het omgevingsplan. Het monumentenbeleid wordt onderdeel van het omgevingsplan. Daarin moet worden bepaald of het vergunningplichtig is.

Uit de praktijk

Ilse Rijnveld (werkgroep VTH FGM) ging daarna in op de praktijk van vergunningvrij. Zij ervaart in de praktijk de spanning tussen de wens van vrijheid van regels en de wens tot bescherming van leefgenot tegen de vrijheden van anderen. Zo ging ze in op de vele discussies die zij tegenkomt over de definitie wanneer wat vergunningvrij is.

Mede dankzij de informatie binnen de Federatie Grote Monumentengemeenten concludeerde Ilse Rijnveld dat in feite elke gemeente anders omgaat met 'vergunningvrij' in historische gebieden en bouwwerken. Want vooral kleine gemeenten stellen andere prioriteiten. Ilse: 'Dat gaan we niet oplossen met andere regelgeving. Bij het vaststellen van beleid moeten we er daarom des te meer op letten dat we het ook qua uitvoering kunnen waarmaken. Wat we niet kunnen waarmaken, laten we dat ook niet formuleren als beleid'. Ze bepleitte veel aandacht voor interne samenwerking binnen de gemeente en legde als toekomstige vragen neer: de afstemming tussen de monumententoets en de private bouwvergunningtoets en de gevolgen van de overdracht in taken aan regionale omgevingsdienst.

Veel suggesties voor komende bijeenkomsten

Walter de Koning, directeur stichting ERM en dagvoorzitter, vatte het plenaire gedeelte van de middag in aldus samen: 'Er blijft een spanning tussen de vrijheden van de een en de bescherming van de ander. Vergunningvrij betekent niet 'vogelvrij': de algemene eisen van de Erfgoedwet (monument niet beschadigen of ontsieren) en de zorgvuldigheid naar medeburgers gelden ook als er geen vergunning nodig is. Toezicht en handhaving bij monumenten blijven daarom onder de Omgevingswet een essentiële rol vervullen'. Hij ging ook in op het Platform zelf. Noemde de veel bezochte website Monumententoezicht.nl en inventariseerde suggesties voor komende bijeenkomsten. Die waren er volop. Variërend van 'zakkende bodem in relatie tot monumenten', 'innovatieve technieken voor verduurzaming bij monumenten', 'brand en monumenten', 'jonge (naoorlogse) monumenten', en 'beton en constructieveiligheid'.

Bouwhistorische waardering

Vervolgens startte de praktijkcarrousel.

Cas Nagtzaam, als restauratiearchitect werkzaam bij de gemeente Leiden, poneerde als stelling 'er moet altijd een bouwhistorisch onderzoek plaatsvinden'. Hij onderbouwde zijn stelling met enkele praktijkvoorbeelden, waaronder die van een toilet/douche uit de jaren dertig, een keuken uit 1910 en twee badkamers, de ene uit 1931, de andere uit 1950.

Dat leverde veel discussie op, ertoe leidend tot een aanpassing: er moet altijd een bouwhistorische waardering plaatsvinden'. In die discussie passeerde veel: zoals 'Wat is gewoon onderhoud?' met als antwoord:

het respecteren van het bestaande materiaal en detaillering, profilering en vormgeving mogen niet veranderen. Wat dus betekent: toch vaak nog vergunning nodig. Nagtzaam typeerde het Leids beleid: als historisch materiaal niet aan het einde van de technische levensduur is mag het niet worden vervangen zonder vergunning. En bepaalde onderdelen zonder historische materiaal-, structuur en aangezichtswaarde mogen zonder vergunning worden vervangen.

Buurt wilde status

Henk van der Werf, werkzaam binnen de gemeente Zwolle, ging in op vergunningvrije werkzaamheden in de Zwolse Krekenbuurt. Ontworpen door architect Benno Stegeman. Een bloemkoolbuurtje met verspringende gevels en grote glaspuien. En met gemeenschappelijk beheerd groen. De sociale cohesie is sterk. Dat bleek toen een nieuwkomer een grote dakopbouw liet plaatsen, met vergunning. Want het bestemmingsplan liet dat ruimhartig toe. Dat viel binnen de buurt volkomen verkeerd.

De gemeente werd benaderd met de vraag welke cultuurhistorische bescherming kon worden geboden.

Na intensief overleg met de buurtbewoners zijn alle panden in de buurt als gemeentelijk monument aangewezen. Daarna is de groenstructuur in het bestemmingsplan vastgelegd. De bewoners zijn zeer tevreden ('had al jaren geleden moeten gebeuren', zoals een bewoonster tegen Henk zei) dat de mogelijkheden tot ingrepen zijn vastgelegd. Zo is vergunningvrij voor gewoon onderhoud, inpassende veranderingen en speciaal genoemde werkzaamheden (bijvoorbeeld voegwerkherstel ook bij grote vlakken). Er gelden verplichte kozijnindelingen en bepaalde kleuren. Isolatiemethoden en zonnepanelen kunnen, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan.

Vergunningvrij is niet regelvrij

Ronald Rustemeijer van de Omgevingsdienst IJmond ging in op de casus van Onze Lieve Geboortekerk in Uitgeest. Het schip werd in 2016 gerestaureerd, waarbij het voegwerk op een aantal plekken vergunningvrij eruit werd gehaald. Klachten van omwonenden leidde ertoe dat een juridisch medewerker van de gemeente moest oordelen of dit niet toch vergunningplichtig was. Hij concludeerde dat het vergunningvrij was. 'Maar', hield Rustemeijer de aanwezigen voor, 'vergunningvrij is niet regelvrij. Vergunningplicht is soms een drukmiddel; als dat niet kan is er nog de instandhoudingsplicht. Meestal is het verstandig bij voegwerkherstel om proefvlakken te laten maken; los van de vraag of het vergunningplichtig is.'

Vergunningvrij met vertrouwen

Wouter Kreike, Omgevingsdienst Zuidoost Brabant, stelde 'vergunningvrij kan alleen met vertrouwen'.

Zijn Omgevingsdienst adviseert 21 gemeenten. Kreike: 'Eigenlijk moet je op iedere 200 monumenten 1 fte hebben (VNG-norm). Dat wordt nergens gehaald.' Bij een serieus onderhoudsplan zou je in een zo vroeg mogelijk stadium met de eigenaar rond de tafel moeten gaan zitten. In grotere gemeenten, zoals Den Bosch, gebeurt dat ook, dankzij de mogelijkheid van een grote afdeling Erfgoed. Maar in kleine(re) gemeenten komt dat minder voor en zal er minder capaciteit zijn om in vroeg stadium gesprek aan te gaan. Kreike betoogde dat eigenaren meestal geen idee hebben wat ze moeten doen. 'Je wint veel tijd in de vervolgfase als je vroeg met betrokkenen gesprekken voert. Hij merkte op dat het ook nog wel eens fout gaat als de behandeling bij de gemeente te lang duurt. En het gaat ook regelmatig fout omdat er ondeskundige uitvoerenden of adviseurs in het spel zijn. Kreike stelde dat het het beste is om de eigenaren mee te geven dat ze referenties moeten vragen van degenen die bij de opdracht betrokken worden. Hij gaf als voorbeeld een oud pand in Nuenen. Van buiten niet spannend, maar van binnen was er veel waardevols te vinden. De nieuwe eigenaar mocht alle aftimmeringen weghalen. Tijdens de uitvoering is met een lid van de monumentencommissie een aantal keren gekeken wat waardevol was. Daarnaast zijn afspraken gemaakt met de BOA's. De eigenaar was blij, want hij kon aan de slag. Hij moest van iedere ruimte een foto-rapportage maken. Toen het vergunningvrij gestript was is er een bouwhistorisch onderzoek gedaan. De eigenaar werd er alleen maar enthousiaster van. Uiteindelijk bleek het pand 200 jaar ouder te zijn. En van oorsprong een winkel, en geen boerderij.

Tijdens de uitvoering was Wouter bijna een adviseur en geen toezichthouder. Dat leidde tot een discussie hoe ver je kunt gaan met de adviseursrol. In welke spagaat kom je terecht? Bijna altijd, was de gedeelde opinie.

[Kijk hier](#) voor alle presentaties.